

Els articulistes fan una declaració particular dels drets dels infants i joves, «tot plegat es pot resumir d'aquesta manera: hem d'abocar els fills i les filles, els nostres i les nostres alumnes, a viure la vida de la manera més intensa possible, a saber que comparteixen la vida amb altres persones que necessiten i que els necessiten».

Sobre alguns drets dels reis i de les reines de la casa

*Jaume Cela
Juli Palou*

Aquesta declaració de drets no és universal. Desgraciadament hi ha moltes criatures que encara no tenen les necessitats bàsiques cobertes i tot el que proclama aquesta declaració és per a elles paper mullat.

Aquesta declaració tampoc no és fruit de cap debat. Ni de cap consens, és clar. Aquesta declaració neix de l'observació que fan els dos autors de la vida quotidiana i ja sabem que observar significa tenir els cinc sentits ben oberts. Els exemples són anecdotics, però darrere d'algunes anècdotes sempre podem trobar alguna categoria.

Aquesta declaració només pretén cridar l'atenció davant de les dimissions que sovint fem els adults del nostre paper d'educadors dels més petits. També pretén cridar l'atenció davant d'unes exigències que imposen als més menuts i a les més menudes, exigències que no sorgeixen de les seves

necessitats més profundes, sinó que més aviat neixen de la nostra inseguretat davant del futur i, potser, de la nostra impotència i de la nostra por.

Aquests són els nou drets que volem defensar: El desè (si és que sempre ha d'haver-hi un desè), el podeu escriure vosaltres.

- Dret a conèixer el valor d'un «no».
- Dret a mirar la tele una estoneta, i a mirar-la acompanyats.
- Dret a no saber nedar, ni anglès, ni música, ni ballet, ni bàsquet, ni karate, ni... abans dels quatre anys, per exemple.
- Dret a avorrir-se.
- Dret a saber què és la tristesa.
- Dret a caminar pel súper sense donar trompades amb el carretó a la gent gran.
- Dret a tenir uns adults al costat que no llencin les burilles del cendrer del cotxe al bell mig del carrer.
- Dret a ser escoltats.
- Dret a conèixer que hi ha uns límits.

Dret a conèixer el valor d'un «no»

Els nens i les nenes tenen necessitat de sentir la paraula «no». És una paraula molt fàcil de pronunciar. Només cal deixar que l'aire surti pel nas, col·locar la llengua de la mateixa manera que quan diem: nas, nones, nap, notícia i Nabucodonosor. Després cal situar els llavis en forma d'o i res més.

Davant de les moltes demandes que ens fan hem d'aprendre a dir no. No sempre, és clar. Només quan és convenient. Ja sabem que algú ens preguntarà quan és convenient dir «no». La resposta, no la tenim nosaltres; cadascú ha de trobar la seva. L'únic que us podem dir és que la intuïció sempre ajuda a orientar-se, i que convé tenir una bona dosi

de sentit comú a l'hora de prendre decisions.

Els adults que ho tinguin pelut per seguir aquesta recomanació cal que assagin davant del mirall després o abans —tant se val— de rentar-se les dents. Més endavant han de saber posar-ho en pràctica. Si algú té moltes dificultats per fer aquest exercici que s'imposi algun ritme. Potser un «no» cada setmana, i així anar avançant fins arribar a fer aquesta paraula tan coneguda com la seva oposada, el sí.

Dret a mirar la tele una estoneta, i a mirar-la acompanyats

Sembla que la televisió s'ha convertit en una reencarnació d'en Banyeta. Vivim en una societat que ha esmicolat les maneres tradicionals de representar el mal, que ha banalitzat tots els personatges —grans personatges— que carregaven a les seves espatlles els símbols de les forces malèfiques. Als nens i a les nenes, ja no els espanten els dracs, ni l'home del sac, ni els vampirs. No hi ha homes-llop —ni un vint-i-cinc per cent de dones-llop— que facin tremolar cap barbeta. Potser perquè els ullals no es poden ensenyar les nits de lluna plena, senzillament perquè a les ciutats la Lluna ja no és tan plena. Ni els fantasmes carregats de cadenes i amb aquells udols tan llas-timosos fan estremir el berriscol de la tendresa infantil. Si algun fantasma llegendari rondés amb el seu llençol les criatures, posaríem la mà al foc que no li aixecarien les voretes per veure si tenen cames?

Quan tots aquests personatges dormen a les golfes on descansa tot allò que abandonem amb boles de naftalina i que representa un passat d'abans-d'ahir, la televisió

—i els jocs d'ordinador— s'alzi-nen com a noves idees del mal. Si un adolescent fa una atzagaiada, sempre trobarem un referent televisiu. Si una noieta s'aprima fins a posar en perill la seva vida, sempre tindrem alguna model televisiva per fer-la'n culpable. Les causes d'aquestes conductes tan tràgiques, que ens deixen destarotats com si haguéssim rebut un cop de maça al mig del cervell, són molt diverses i d'una gran complexitat, però sovint acostumen a carregar els neuers a la televisió.

La televisió pot presentar-nos espectacles llastimosos —de fet ho fa massa sovint—, al costat de programes que mostren un alt grau de sensibilitat i d'intel·ligència. Allò que hem de fer és saber optar i, sobretot, ensenyar a optar. Els nens i les nenes tenen dret a veure la televisió perquè aquest invent, com tots el que han sortit del magí dels éssers humans, té la seva cara amable i el seu rostre fosc. Aquest dret, però, demana companyia, perquè del diàleg que la criatura estableix amb l'adult amb qui comparteix l'espectacle en traurà lliçons que l'ajudaran a conèixer, a saber, a viure, a conviure i a estimar. El mal amenaça quan el televisor es converteix en una nova mainadera, en una nova metàfora de la soledat.

Tenen dret també que se'ls ensenyi a fer una acció molt senzilla: apagar el televisor. Sembla que els adults hem oblidat aquesta operació i quan la imposem ho fem després d'una agra discussió. Potser ens cal un entrenament. És ben senzill: només cal repetir l'acció que hem fet una estona abans, quan l'hem engegada. Podem fer-ho amb el mateix dit. O més bé encara, podem canviar de dit per anar exercitant tots aquests finals de les mans que ens han ajudat a apartar-nos de les caverne.

Dret a no saber nedar, ni anglès, ni música, ni ballet, ni bàsquet, ni karate, ni... abans dels quatre anys, per exemple

Les criatures tenen dret a no tenir una agenda de primer ministre. Tenen dret a tenir una vida relaxada, sense imposicions que sacrifiquen el present a l'altar d'un futur que els adults intentem imaginar i que oblida que la vida acostuma a ser una sorpresa. És clar que han de saber anglès i han d'aprendre a nedar, sobretot si volen ser vigilants de la platja o buscadors d'aquells tresors que la mar amaga. És clar que han de gaudir de la música i encara millor si poden aprendre a tocar un instrument, perquè tenir capacitat d'emetre missatges sempre té més riquesa que ser-ne només receptor (és bo sobretot el dia de Nadal, quan a l'hora dels torrons poden sorprendre la família amb alguna peça de música clàssica o tradicional). És clar que és bo que siguin àgils i destres per encistellar una pilota o gràcils i harmoniosos per poder suportar el pes del seu cos damunt de les puntetes dels dits dels peus. I és clar que per a algú pot ser interessant conèixer els secrets del karate...

Però per a tot hi ha un temps, com ens diu la Bíblia. Per a tot hi ha un temps i aquest temps ha de respondre al sentit de la mesura, i aquest és justament el sentit que falta. Quan anem orfes d'aquesta mesura és quan permetem que les agendes dels nens i de les nenes estiguin plenes d'activitats que els roben el seu temps, el temps en el qual han de desenvolupar les seves necessitats més profundes.

No podem oblidar que els nens i les nenes necessiten jugar com necessiten el pa que mengen, perquè amb el joc tenen la

possibilitat d'organitzar el món, d'imaginar-lo, de recrear-lo, d'estructurar-lo i desestructurar-lo. Necessiten jugar, necessiten el conte abans d'anar a dormir, necessiten la mà de l'adult quan han de travessar un carrer i necessiten un parell d'orelles disposades a escoltar els seus relats. Ja sabem que els adults anem més aviat escassos de temps, però això no pot ser excusa quan parlem d'educació. Ells i elles són el nostre temps.

Dret a avorrir-se

Els nens i les nenes necessiten badallar per culpa de l'avorriment. Ens horroritza veure un nen o una nena sense fer res. Quan ensopeguem amb un nen o una nena que badalla se'ns obre l'abisme davant dels peus, perdem el nord i acabem buscant activitats a les pàgines grogues de Telefònica. Ens enorgulleix poder obrir un ventall d'activitats que omplin l'avorriment de la criatura, talment com si fóssim venedors d'enciclopèdies que han après quatre tècniques de màrqueting en un cap de setmana.

Ens horroritza que un nen o una nena badi. Hem oblidat que badar és deixar el pensament entre dues aigües, en una mena de terreny de ningú. Badar és construir lentament, molt lentament. És deixar que l'esperit es buidi. Hem de tenir present que per omplir cal haver buidat abans.

L'avorriment és una de les mares de la creació. L'avorriment és la parada que fem per recuperar l'aire. És el pas que fem enrere per agafar impuls per anar avançant. Gosem afirmar —i no tenim cap estudi que ens avaluï— que l'avorriment està darrere de totes les obres que els éssers humans han creat per ser contemplades pels altres. Newton i

Einstein es devien avorrir abans de formular els seus principis. Proust i Vinyoli devien passar tardes badant abans de convertir aquell avorriment en llenguatge.

Dret a saber què és la tristesa

La vida, per sort de tots, no és un parc temàtic. Hi ha moltes situacions que ens estoven, des de la mort de persones estimades fins a moltes de les situacions en què la dignitat humana queda per sota dels límits. La tristesa és un sentiment tan necessari com l'alegria, perquè ens dona la mesura de la nostra condició humana. Avorrir-se és avorrir-se i estar trist és una altra cosa. Els nens i les nenes tenen el dret a saber que hi ha vivències tristes que també ens ensenyen a viure, com també tenen el dret a saber com reaccionem nosaltres, els adults, quan ens envaeix la tristesa.

Potser cal afegir que de tant en tant convé plorar, tant a les nenes, com als nens.

Dret a caminar pel súper sense donar trompades amb el carretó a la gent gran

Els nens i les nenes tenen dret a saber que les altres persones tenen cames, sobretot la gent gran, que les tenen cansades i amb varices doloroses. Sovint les criatures es creuen fitipaldis de súper i empenyen el carretó contra tot el que troben davant seu. Els adults diem allò de «mira que faràs mal», però ells no volen deixar el carretó i l'adult els diu allò tan ridícul de «la mare o el pare no t'estimarà», o allò altre de «et donaré un bolet que semblarà un tro», o encara allò de: «mira, et compraré el xiclet, el caramel i la

58 Drets dels infants i dels joves

bosseta de porqueries». Resultat: ells surten del súper amb les mans plenes de regalets dolços i la gent gran ha de passar per la farmàcia per comprar una pomadeta per als cops.

D'aquest dret, en penja un altre: el dret a no tenir el caramel després d'un bon marraneig. Si veiem que no sabrem resistir-nos a la seva demanda, més val que no castiguem el públic amb crits o espectacles que no fan altra cosa que mostrar la nostra impotència.

Dret a tenir uns adults al costat que no llencin les burilles del cendrer del cotxe al bell mig del carrer

Els nens i les nenes tenen dret a tenir uns adults que prediquin amb l'exemple. Els valors per viure i conviure es mostren a través de la coherència entre els valors que desitgem i la nostra pràctica quotidiana. No calen discursos abrandats, ni declaracions solemnes. Només una miconà de coherència i de fidelitat amb allò que creiem.

Dret a ser escoltats

Els nens i les nenes tenen dret a ser escoltats amb tot el cos, amb les orelles i amb els ulls, amb la tibia i el peroné, amb el cor i el cervell. Tenen dret a ser escoltats des d'una actitud que no demani explicacions, que no castigui, que no critiqui, que no emeti judicis de valor, perquè en ocasions allò que necessiten és, senzillament, sentir-se acoïllits. I també tenen dret a confrontar, a rebre respostes clares, entenedores i raonables, a debatre els seus arguments amb contra-

arguments, i tot plegat per aprendre alguna cosa més sobre ells i sobre els altres, que és l'única manera possible d'enfortir la convivència.

Per ser coherents amb el primer dret, hem d'afegir que aquest dret comporta saber també que no poden respondre amb un «no m'escoltes», quan en realitat allò que han sentit és un «t'he dit que no».

Dret a conèixer que hi ha uns límits

Els nens i les nenes tenen la necessitat de tenir límits. Els han de conèixer i respectar per poder créixer amb harmonia, de manera saludable i joiosa. Han de ser uns límits raonats i raonables, i sobretot clars. Podem considerar que no tots els límits tenen la mateixa categoria. N'hi ha un que mai no és negociable: no podem humiliar els altres. N'hi ha una bona colla que es poden discutir, i encara n'hi ha uns altres que probablement es podran arribar a transgredir. Però fins i tot en aquest darrer cas, és imprescindible conèixer quins són els límits, per quin motiu algú els ha establert, a favor de qui juguen... per després, si convé, traspassar-los. Sembla una paradoxa, però si ho rumieu una miconà descobrireu que, com passa amb moltes altres paradoxes, hi ha una bona dosi de veritat.

Han de saber que sovint necessiten el permís d'algú per fer tal cosa, que no poden arribar a l'hora que volen, que no tenen dret a llençar al carrer les closques de les pipes, que han d'adreçar-se als altres procurant no maltractar la seva imatge, que no poden posar la música al volum que volen, que en ocasions han de deixar el seient a una altra persona al metro, que... Potser si expliquem

el dret a l'inrevés el podrem entendre més bé: el pitjor límit que hi ha és no conèixer els límits, perquè sense límits és impossible orientar-se en aquesta vida amb una mica de sentit.

Ja ho veieu. No són grans coses, les que hem exposat. Però són detalls petits que van configurant una manera d'entendre la vida i les relacions entre les persones. Els exemples podrien ser uns altres. Només demanen, repetim, que sapiguem transcendir les anècdotes per poder trobar alguna categoria.

Tot plegat es pot resumir d'aquesta manera: hem d'abocar els nostres fills i filles, els nostres i les nostres alumnes, a viure la vida de la manera més plena i intensa possible, a saber que comparteixen la vida amb altres persones que necessiten i que els necessiten. Ens cal reforçar la seva autoestima, el seu equilibri emocional. Ens cal facilitar-los les coses perquè el resultat de les seves accions sigui tan exitós com sigui possible. Ens cal, també, donar importància a l'esforç, a la voluntat, al punt necessari d'ordre que és a la base de tota creativitat. Ras i curt: ens cal ajudar a crear una vida tan plena com sigui possible, amb totes les frustracions i amb totes les alegries. Aconsellem una bona dosi de tossuderia, de paciència i de bon humor per fer aquest camí.

Aquests drets són un gra de sorra en la direcció que acabem d'apuntar. En cap moment els hem plantejat com una opció, ni com una llicència per actuar d'una determinada manera, i probablement algú dubtarà sobre si estem parlant de drets o de deures. Tant se val; a parer nostre, allò que compta és que formen part d'un procés que comença amb l'observació del món, continua amb la seva interpretació i segueix amb la ca-

pacitat de prendre decisions i d'acceptar compromisos. Els drets i els deures —i també els drets que aquí hem exposat— són una peça insubstituïble d'aquest ric i complex trencaclosques, una peça que necessitem les persones per poder construir i orientar amb sentit la nostra vida.